

RP 116/2011 rd

Regeringens proposition till Riksdagen med förslag till lagar om ändring och temporär ändring av 1 kap. 14 § och 7 kap. 24 § i lagen om rättegång i brottmål

PROPOSITIONENS HUVUDSAKLIGA INNEHÅLL

I denna proposition föreslås det att lagen om rättegång i brottmål ändras. Av lagtekniska skäl innehåller propositionen dessutom ett förslag till temporär ändring av den lagen. Det föreslås att man slopar den primära rätten för en målsägande att yrka att någon som sköter ett offentligt uppdrag döms till straff. Enligt förslaget ska målsägande i enlighet med huvudregeln ha sekundär åtalsrätt i dessa fall, dvs. rätt att yrka straff, om åklagaren

har beslutat att inte väcka åtal för brottet eller om förundersökning inte ska göras eller om den avbryts eller avslutas. Propositionen hänför sig till ett lagförslag om ändring av grundlagen.

Lagen om temporär ändring av lagen avses träda i kraft den 1 mars 2012 och gälla till den 31 december 2013. Lagen om ändring av lagen avses träda i kraft den 1 januari 2014.

MOTIVERING

1 Nuläge och föreslagna ändringar

Enligt den gällande grundlagens 118 § 3 mom. har var och en som har lidit rättskränkning eller skada till följd av en lagstridig åtgärd eller försummelse av en tjänsteman eller någon som sköter ett offentligt uppdrag, enligt vad som närmare bestäms genom lag rätt att yrka att denne döms till straff samt kräva skadestånd av det offentliga samfundet eller av tjänstemannen eller den som sköter det offentliga uppdraget, med undantag av de fall när åtalet ska behandlas i riksätten.

Den gällande bestämmelsen i grundlagens 118 § 3 mom. tillåter inte att det föreskrivs genom vanlig lag om sekundär åtalsrätt för målsäganden (RP 1/1998 rd, s. 172). Genom lag får endast föreskrivas om detaljerna i utövandet av denna rätt.

I 1 kap. 14 § 1 mom. i lagen om rättegång i brottmål (689/1997, nedan BRL) hänvisas det till det momentet i grundlagen.

Det fall som avses i 118 § 3 mom. i grundlagen är ett av de två undantagen från huvudregeln om att målsäganden har sekundär åtalsrätt. Enligt 1 kap. 14 § 1 mom. i BRL får en målsägande väcka åtal för ett brott endast

om åklagaren har beslutat att inte väcka åtal för brottet eller förundersökningsmyndigheten eller åklagaren har beslutat att förundersökning inte ska göras eller att den avbryts eller avslutas.

Under slutet av den senaste valperioden godkände riksdagen ett lagförslag om ändring av grundlagen att vila till första riksmötet efter det följande riksdagsvalet (VLF 3/2011 rd). Enligt förslaget ska 118 § 3 mom. i grundlagen ändras så att regleringsförbehållet i bestämmelsen blir något vagare formulerat. Ordet ”närmare” stryks ur regleringsförbehållet ”enligt vad som närmare bestäms genom lag”.

I regeringens proposition om ändring av grundlagen konstateras att det framöver inte ska vara motiverat att avvika från åklagarens primära åtalsrätt i ärenden som gäller tjänstebrott, och att detta kräver en ändring av 1 kap. 14 § i BRL (RP 60/2010 rd, s. 33). I regeringens proposition sägs följande (RP 60/2010 rd, s. 47): ”Målsägandens åtalsrätt i ärenden som gäller tjänstebrott och rätt att kräva ersättning utgör för sin del garantier mot missbruk av offentlig makt och säkerställer medborgarnas möjlighet att delta i kontrollen av den offentliga maktutövningen.

Huruvida rättsstatsprincipen förverkligas är dock inte beroende av om målsägandens åtalsrätt är primär eller sekundär. Båda arrangemangen garanterar tillräckliga rättsmedel när det gäller tillsynen över tjänsteansvaret och den offentliga maktutövningen. Därför är det inte motiverat att göra undantag från att allmänna åklagarens åtalsrätt i tjänstebrottsärenden är primär.”

I den nu aktuella regeringspropositionen föreslås att man stryker hänvisningen till grundlagens 118 § 3 mom. i 1 kap. 14 § 1 mom. i BRL (i lagen 455/2011). Även tjänstebrottsärendena kommer då att omfattas av momentets första del, där det sägs att en målsägande själv får väcka åtal för ett brott endast om åklagaren har beslutat att inte väcka åtal för brottet eller om det finns något annat sådant beslut av åklagaren eller förundersökningsmyndigheten som anges ovan.

Bestämmelserna i 1 kap. 14 § 1 mom. i BRL har ändrats genom lagen 818/2011, som träder i kraft den 1 januari 2014. Enligt ändringen får en målsägande också väcka åtal om förundersökningsåtgärderna har skjutits upp genom undersökningsledarens beslut.

Eftersom den nu föreslagna ändringen avses träda i kraft före ingången av 2014, måste man av lagtekniska orsaker lämna två lagförslag. Först ändras temporärt 1 kap. 14 § 1 mom. i BRL sådant det lyder i lag 455/2011, så att ändringslagen gäller t.o.m. den 31 december 2013. Den andra lagen, genom vilken man på motsvarande sätt ändrar samma moment sådant det lyder i lag 818/2011, föreslås träda i kraft den 1 januari 2014.

I 7 kap. 24 § i BRL föreskrivs om domstolens skyldighet att höra åklagaren i de fall när målsäganden ensam för talan utifrån sin primära eller sekundära åtalsrätt. Paragrafen föreslås bli ändrad i två faser enligt vad som anges ovan, så att man först stryker hänvisningen till 118 § 3 mom. i grundlagen. I den andra fasen kompletteras bestämmelsen dessutom så att den i sak motsvarar innehållet i 1 kap. 14 § 1 mom. i BRL i den form som momentet har i lagen 818/2011.

2 Propositionens konsekvenser

Polisen registrerade sammanlagt 469 brottsanmälningar som gällde tjänstebrott enligt strafflagens 40 kap. 2009. I 167 fall konstaterades det att inget brott hade begåtts. Samma år meddelade åklagarna sammanlagt 179 avgöranden om åtalseftergift i dessa brottmål, varav merparten (132 avgöranden) grundade sig på att det inte fanns tillräckliga bevis för att ett brott hade begåtts. Sammanlagt 16 beslut om åtalseftergift av påföljdsnatur meddelades. I tingsrätterna meddelades 27 fällande domar där huvudbrottet var tjänstebrott. Domarna omfattade sammanlagt 50 tillräknade tjänstebrott. Åtalen förkastades i 70 fall. Av siffrorna kan man för det första dra den slutsatsen att antalet tjänstebrottsmål är litet. För det andra kan man utifrån siffrorna dra den slutsatsen att de fall där en målsägande driver åtal i ett mål som gäller tjänstebrott är rätt sällsynta. Det finns inga exakta och jämförbara uppgifter om hur stor den gruppen av mål är. På grund av det obetydliga antalet mål har propositionen inte några betydande ekonomiska eller organisatoriska konsekvenser.

3 Beredningen av propositionen

Propositionen har beretts vid justitieministeriet som tjänsteuppdrag. Utkastet till regeringsproposition har varit på remiss hos inrikesministeriet, riksdagens justitieombudsman, justitiekanslern i statsrådet, Polisstyrelsen, Riksåklagarämbetet, Helsingfors hovrätt, Helsingfors tingsrätt, Birkalands tingsrätt, Finlands Advokatförbund och professor Dan Frände. Dessutom hade högsta domstolen tillfälle att ge ett yttrande.

Det kom in nio yttranden. I sex av yttrandena tillstyrktes ändringsförslagen och i tre konstaterades det att det man inte hade något att anmärka på förslagen.

4 Samband med andra propositioner

Propositionen ansluter sig till ett förslag till ändring av grundlagen (VLF 3/2011 rd), och de lagförslag som gäller den ändringen godkändes i riksdagen den 21 oktober 2011 (RSk 16/2011 rd). Lagarna antogs den 4 november 2011.

5 Ikraftträdande

Enligt vad som sägs ovan föreslås den lag som ingår i det första lagförslaget träda i kraft samtidigt som ändringen av 118 § 3 mom. i grundlagen, dvs. den 1 mars 2012. Den lag som ingår i det andra lagförslaget föreslås träda i kraft den 1 januari 2014.

Med stöd av vad som anförts ovan föreläggs Riksdagen följande lagförslag:

*Lagförslag***1.****Lag****om temporär ändring av 1 kap. 14 § och 7 kap. 24 § i lagen om rättegång i brottmål**

I enlighet med riksdagens beslut *ändras* temporärt i lagen om rättegång i brottmål (689/1997) 1 kap. 14 § 1 mom. och 7 kap. 24 §, sådana de lyder, 1 kap. 14 § 1 mom. i lag 455/2011 och 7 kap. 24 § i lag 243/2006, som följer:

1 kap.

Om åtalsrätt

14 §

En målsägande får själv väcka åtal för ett brott endast om åklagaren har beslutat att inte väcka åtal för brottet eller förundersökningsmyndigheten eller åklagaren har beslutat att förundersökning inte ska göras eller att den avbryts eller avslutas.

7 kap.

Om behandlingen av brottmål där målsäganden ensam för talan

24 §

Om en målsägande utövar sin primära åtalsrätt enligt 1 kap. 14 § 2 mom. eller om målsäganden ensam för talan i ett brottmål på grund av att förundersökningsmyndigheten har beslutat att förundersökning inte ska göras eller att den avbryts eller avslutas, ska domstolen innan den avgör käromålet genom dom ge åklagaren tillfälle att bli hörd i saken, om det inte är klart onödigt med hänsyn till målets art.

Denna lag träder i kraft den 20 och gäller till och med den 31 december 2013.

En målsägandes rätt att väcka åtal bestäms enligt den lag som gäller när målsäganden framställer sitt straffyrkande.

2.

Lag**om ändring av 1 kap. 14 § och 7 kap. 24 § i lagen om rättegång i brottmål**

I enlighet med riksdagens beslut
ändras i lagen om rättegång i brottmål (689/1997) 1 kap. 14 § 1 mom. och 7 kap. 24 §, sådana de lyder, 1 kap. 14 § 1 mom. i lag 818/2011 och 7 kap. 24 § i lag 243/2006, som följer:

1 kap.

Om åtalsrätt

14 §

En målsägande får själv väcka åtal för ett brott endast om åklagaren har beslutat att inte väcka åtal för brottet eller förundersökningsmyndigheten eller åklagaren har beslutat att förundersökning inte ska göras eller att den avbryts eller avslutas. En målsägande får också väcka åtal om förundersökningsåtgärderna har skjutits upp genom undersökningsledarens beslut.

7 kap.

Om behandlingen av brottmål där målsäganden ensam för talan

24 §

Om en målsägande utövar sin primära åtalsrätt enligt 1 kap. 14 § 2 mom. eller om målsäganden ensam för talan i ett brottmål på grund av att förundersökningsmyndigheten har beslutat att förundersökning inte ska göras eller att den avbryts eller avslutas eller att en förundersökningsåtgärd ska skjutas upp, ska domstolen innan den avgör käromålet genom dom ge åklagaren tillfälle att bli hörd i saken, om det inte är klart onödigt med hänsyn till målets art.

Denna lag träder i kraft den 1 januari 2014.

En målsägandes rätt att väcka åtal bestäms enligt den lag som gäller när målsäganden framställer sitt straffyrkande.

Helsingfors den 18 november 2011

Republikens President

TARJA HALONEN

Justitieminister *Anna-Maja Henriksson*

1.

Lag**om temporär ändring av 1 kap. 14 § och 7 kap. 24 § i lagen om rättegång i brottmål**

I enlighet med riksdagens beslut
ändras temporärt i lagen om rättegång i brottmål (689/1997) 1 kap. 14 § 1 mom. och 7 kap. 24 §, sådana de lyder, 1 kap. 14 § 1 mom. i lag 455/2011 och 7 kap. 24 § i lag 243/2006, som följer:

*Gällande lydelse**Föreslagen lydelse*

1 kap.

1 kap.

Om åtalsrätt**Om åtalsrätt**

14 §

14 §

En målsägande får själv väcka åtal för ett brott endast om åklagaren har beslutat att inte väcka åtal för brottet eller förundersökningsmyndigheten eller åklagaren har beslutat att förundersökning inte ska göras eller att den avbryts eller avslutas. *Bestämmelser om målsägandes rätt att väcka åtal för ett brott som begåtts vid skötsel av ett offentligt uppdrag finns i 118 § 3 mom. i grundlagen.*

En målsägande får själv väcka åtal för ett brott endast om åklagaren har beslutat att inte väcka åtal för brottet eller förundersökningsmyndigheten eller åklagaren har beslutat att förundersökning inte ska göras eller att den avbryts eller avslutas.

7 kap.

7 kap.

Om behandlingen av brottmål där målsäganden ensam för talan**Om behandlingen av brottmål där målsäganden ensam för talan**

24 §

24 §

Om en målsägande utövar sin primära åtalsrätt enligt 1 kap. 14 § 2 mom. *eller enligt 118 § 3 mom. i grundlagen* eller om målsäganden ensam för talan i ett brottmål på grund av att förundersökningsmyndigheten har beslutat att förundersökning inte skall göras eller att den avbryts eller avslutas, skall domstolen innan den avgör käromålet genom dom ge åklagaren tillfälle att bli hörd i saken, om det inte är klart onödigt med hänsyn till målets art.

Om en målsägande utövar sin primära åtalsrätt enligt 1 kap. 14 § 2 mom. eller om målsäganden ensam för talan i ett brottmål på grund av att förundersökningsmyndigheten har beslutat att förundersökning inte ska göras eller att den avbryts eller avslutas, ska domstolen innan den avgör käromålet genom dom ge åklagaren tillfälle att bli hörd i saken, om det inte är klart onödigt med hänsyn till målets art.

Denna lag träder i kraft den 20 och gäller

till och med den 31 december 2013.
En målsägandes rätt att väcka åtal bestäms enligt den lag som gäller när målsäganden framställer sitt straffyrkande.

2.

Lag

om ändring av 1 kap. 14 § och 7 kap. 24 § i lagen om rättegång i brottmål

I enlighet med riksdagens beslut ändras i lagen om rättegång i brottmål (689/1997) 1 kap. 14 § 1 mom. och 7 kap. 24 §, sådana de lyder, 1 kap. 14 § 1 mom. i lag 818/2011 och 7 kap. 24 § i lag 243/2006, som följer:

Stadfäst lydelse

Föreslagen lydelse

1 kap.

1 kap.

Om åtalsrätt

Om åtalsrätt

14 §

14 §

En målsägande får själv väcka åtal för ett brott endast om åklagaren har beslutat att inte väcka åtal för brottet eller förundersökningsmyndigheten eller åklagaren har beslutat att förundersökning inte ska göras eller att den avbryts eller avslutas. En målsägande får också väcka åtal om förundersökningsåtgärderna har skjutits upp genom undersökningsledarens beslut. *Bestämmelser om målsägandes rätt att väcka åtal för ett brott som begåtts vid skötsel av ett offentligt uppdrag finns i 118 § 3 mom. i grundlagen.*

En målsägande får själv väcka åtal för ett brott endast om åklagaren har beslutat att inte väcka åtal för brottet eller förundersökningsmyndigheten eller åklagaren har beslutat att förundersökning inte ska göras eller att den avbryts eller avslutas. En målsägande får också väcka åtal om förundersökningsåtgärderna har skjutits upp genom undersökningsledarens beslut.

7 kap.

7 kap.

Om behandlingen av brottmål där målsäganden ensam för talan

Om behandlingen av brottmål där målsäganden ensam för talan

24 §

24 §

Om en målsägande utövar sin primära åtalsrätt enligt 1 kap. 14 § 2 mom. eller enligt 118 § 3 mom. i grundlagen eller om målsäganden ensam för talan i ett brottmål på grund av att förundersökningsmyndigheten

Om en målsägande utövar sin primära åtalsrätt enligt 1 kap. 14 § 2 mom. eller om målsäganden ensam för talan i ett brottmål på grund av att förundersökningsmyndigheten har beslutat att förundersökning inte ska gö-

*Stadfäst lydelse**Föreslagen lydelse*

har beslutat att förundersökning inte skall göras eller att den avbryts eller avslutas, skall domstolen innan den avgör käromålet genom dom ge åklagaren tillfälle att bli hörd i saken, om det inte är klart onödigt med hänsyn till målets art.

ras eller att den avbryts eller avslutas *eller att en förundersökningsåtgärd ska skjutas upp*, ska domstolen innan den avgör käromålet genom dom ge åklagaren tillfälle att bli hörd i saken, om det inte är klart onödigt med hänsyn till målets art.

—————
Denna lag träder i kraft den 1 januari 2014.

En målsägandes rätt att väcka åtal bestäms enligt den lag som gäller när målsäganden framställer sitt straffyrkande.

—————